

ધોરણ - ૮

સામાજિક વિજ્ઞાન

પાઠ - ૧૨

ઉદ્યોગ

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન : 1 નીચે આપેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો :

(1) ઉદ્યોગ શબ્દનો અર્થ શું છે ?

➤ કોઈ પણ કાચા માલનું યાંત્રિક સાધનોની સહાય દ્વારા સ્વરૂપ બદલીને તેની ઉપયોગિતામાં વધારો કરનાર પ્રવૃત્તિને ‘ઉદ્યોગ’ કહેવામાં આવે છે.

(2) કયાં મુખ્ય પરિબળો છે જે ઉદ્ઘોગના સ્થાનીકરણ પર અસર કરે છે.

➤ કાચા માલની ઉપલબ્ધતા, ભૂમિજળ, શ્રમ, મૂડી, ઉજ્જી, પરિવહન, બજાર અને અન્ય માળખાગત સુવિધાઓ વગેરે પરિબળો ઉદ્ઘોગના સ્થાનીકરણ પર અસર કરે છે.

(3) કયો ઉદ્યોગ મુખ્યત્વે આધુનિક ઉદ્યોગના કરોડરજ્જુ તરીકે ઓળખાય છે ?
શા માટે ?

- લોખંડ-પોલાદ ઉદ્યોગ મુખ્યત્વે આધુનિક ઉદ્યોગના કરોડરજ્જુ તરીકે ઓળખાય છે, કારણ કે ...
- (1) આપણા ઉપયોગની ધણીબધી ચીજવસ્તુઓ પોલાદમાંથી બનેલી હોય છે અથવા પોલાદમાંથી બનેલાં ઓજારો અને મશીનો (યંત્રો)માંથી બનેલી છે.
- (2) વહણો, રેલગાડીઓ, પરિવહનનાં અન્ય સાધનો વગેરે લોખંડ-પોલાદમાંથી બનાવવામાં આવે છે.
- (3) સોય, સેફટી પિન કે ટાંકણીથી માંડીને કદાવર યંત્રો લોખંડ-પોલાદમાંથી બને છે.

- (4) ખનીજ તેલના કુવાઓનું શારકામ પોલાદમાંથી બનાવેલાં મશીનો વડે કરવામાં આવે છે.
- (5) પોલાદમાંથી બનેલી પાઇપલાઇનો દ્વારા પેટ્રોલિયમની પેદાશોનું પરિવહન કરવામાં આવે છે.
- (6) જમીનમાંથી ખનીજોનું ખોદકામ પોલાદનાં ઉપકરણો વડે થાય છે.
- (7) ઘેતીનાં ઓજારો મોટા ભાગે પોલાદમાંથી બનાવાય છે.
- (8) મોટી ઇમારતોનું માળખું (Structure - સ્ટ્રક્ચર) પોલાદનું બનાવવામાં આવે છે.

- (9) સંરક્ષણાની શસ્ત્રસામગ્રી લોખંડ-પોલાદમાંથી બનાવાય છે. આ ઉપરાંત, બીજા અનેક ઉદ્યોગોના વિકાસનો આધાર પણ લોખંડ-પોલાદના ઉદ્યોગ પર રહેલો છે.
- આમ, ઉપર્યુક્ત કારણો લોખંડ-પોલાદના ઉદ્યોગને આધુનિક ઉદ્યોગના મેરુંડ- કરોડ૨૫૫ તરીકે પુરવાર કરે છે.

(4) કપાસઉદ્યોગ મુંબઈમાં ઝડપથી શા માટે વિકાસ પામ્યો છે ?

➤ મુંબઈ મહારાષ્ટ્રમાં આવેલું છે. મહારાષ્ટ્રમાં કપાસનું મોટું ઉત્પાદન થાય છે. તેથી મુંબઈમાં કાપડ ઉદ્યોગ માટેનો કાચો માલ સરળ રીતે મળતો હતો. અહીં કુશળ શ્રમિકો, કારીગારો, વિધુત, બેંક, આયાત-નિકાસ માટે બંદર, લેજવાળી આબોહવા, પરિવહનની સારી સગવડો વગેરે ઉપલબ્ધ હતાં. આ ઉપરાંત, મુંબઈ એક સારું બંદર હોવાથી કાપડ ઉદ્યોગ માટેની યંત્ર-સામગ્રીની વિદેશોમાંથી આયાત કરવાની ખૂબ સારી સગવડ હતી. આ બધાં કારણોસર મુંબઈમાં કાપડ ઉદ્યોગ ઝડપથી વિકાસ પામ્યો છે.

(5) બેંગલુરુ અને કેલિફોર્નિયામાં માહિતી ટેકનોલોજી ઉદ્યોગની વચ્ચે શું સમાનતા છે.

► બેંગલુરુ ભારતમાં છે, જ્યારે કેલિફોર્નિયા યુ.એસ.એ.માં આવેલું છે. બંને દેશોના ભૌગોલિક સ્થાનને કારણે તેમની વચ્ચે માહિતી ટેકનોલોજી ઉદ્યોગમાં સમાનતા સર્જઈ છે. દા. ટ., કેલિફોર્નિયા અને બેંગલુરુના બે સોફ્ટવેર વ્યવસાયીઓ એક યોજના (પ્રોજેક્ટ)નું કામ કરે છે. બેંગલુરુમાં કામ કરતી સ્મિતા સુઈ જાય છે ત્યારે કેલિફોર્નિયાની સિલિકોન વેલીમાં કામ કરતી ડેની દિવસ દરમિયાન કરેલાં કામની માહિતીનો સંદેશો સ્મિતાને મોકલે છે.

- કેટલાક કલાક પછી બેંગલુરુમાં રહેતી સ્મિતા તેના કાર્યાલય
પહોંચીને ડેનીએ મોકલેલા સંદેશા મુજબ દિવસ દરમિયાન કામ
કરીને પોતાના કાર્યનું પરિણામ ફરીશી ડેનીને મોકલે છે. આ રીતે,
સંવાદ અને કાર્ય એકસાથે થાય છે. જાણે કે બંને કર્મચારીઓ એક
જ કાર્યાલયમાં એકસાથે બેસીને કામ કરતા હોય એવું લાગે છે !
- આમ, બેંગલુરુ અને કેલિફોર્નિયા વચ્ચે માહિતી ટેકનોલોજી
ઉદ્યોગની સમાનતા સર્જઈ છે.

પ્રશ્ન : 2 સાચા ઉત્તરો સામે ✓ ની નિશાની કરો :

(1) સિલિકોન વેલી ક્યાં આવેલી છે ?

(A) બેંગલુરુ

(B) કેલિફ્રેનિયા

✓

(C) અમદાવાદ

(D) જાપાન

(2) કયો ઉદ્યોગ સનરાઇઝ ઉદ્યોગના નામે ઓળખાય છે ?

(A) લોખંડ-પોલાએ ઉદ્યોગ

(B) ✓ સુતરાઉ કાપડ ઉદ્યોગ

(C) માહિતી ટેકનોલોજી

(D) શાણ ઉદ્યોગ

(3) નીચેનામાંથી કયાં પ્રાકૃતિક રેસા છે ?

(A) નાઇલોન

(B) શાળા,

(C) એકેલિક

(D) પોલિઅસ્ટર

પ્રશ્ન : 3 તકાવત સ્પષ્ટ કરો :

(1) એતી આધારિત અને ખનીજ આધારિત ઉદ્યોગ

એતી આધારિત

(1) એતી આધારિત ઉદ્યોગનો કાચો માલ
એતપેદાશોમાંથી મળે છે.

(2) સુતરાઉ કાપડ, રેશમી કાપડ, શાણ,
ઉની કાપડ, કાગળ, ખાંડ, ખાદ્યતેલ
વગેરે બનાવવાના ઉદ્યોગો એતી
આધારિત છે.

ખનીજ આધારિત

(1) ખનીજ આધારિત ઉદ્યોગનો કાચો માલ
જમીનમાંથી ઓદી કાઢેલા ખનીજોમાંથી
મળે છે.

(2) લોઝિંડ-પોલાદ, સિમેન્ટ, રસાયણો, કાચ
વગેરે બનાવવાના ઉદ્યોગો તેમજ
એલ્યુમિનિયમ, તાંબું, ખાતર, પરિવહન
ઉપકરણો અને ઇલેક્ટ્રોનિક ઉદ્યોગો
ખનીજ-આધારિત છે.

(2) સાર્વજનિક ક્ષેત્ર અને સંયુક્ત ક્ષેત્રના ઉદ્યોગ

સાર્વજનિક ક્ષેત્ર

- (1) સાર્વજનિક ક્ષેત્રના ઉદ્યોગની માલિકી સરકારની પોતાની હોય છે તેમજ તેનું સંચાલન પણ સરકાર હસ્તક હોય છે.
- (2) દા.ત., એરોનોટીકલ લિમિટેડ, સ્ટીલ ઓથોરિટી ઓક ઈન્ડિયા લિમિટેડ, હેવી ઇલેક્ટ્રોનિક લિમિટેડ વગેરે ઉદ્યોગો સાર્વજનિક ક્ષેત્રના ઉદ્યોગો છે.

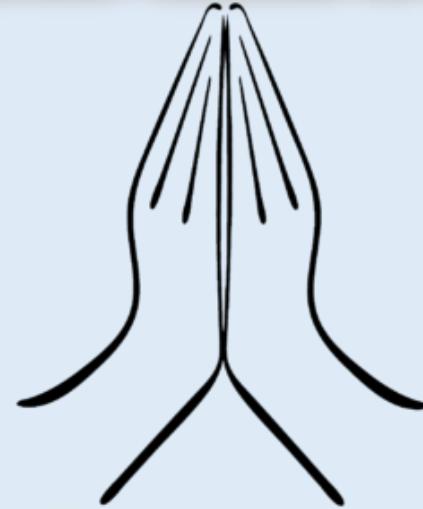
સંયુક્ત ક્ષેત્ર

- (1) સંયુક્ત ક્ષેત્રના ઉદ્યોગની માલિકી સરકાર અને વ્યક્તિની અથવા સરકાર અને વ્યક્તિઓના સમૂહની હોય છે.
- (2) દા.ત., મારૃતિ સુઝુકી લિમિટેડ અને ઓઇલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (OIL) એ સંયુક્ત ક્ષેત્રના ઉદ્યોગો છે.

પ્રશ્ન : 4 નીચે આપેલી ખાલી જગ્યાઓમાં બે-બે ઉદાહરણ આપો :

- (1) કાચો માલ = લોખંડ કપાસ (૩)
- (2) કૃષિ આધારિત ઉદ્યોગ = ખાંડ ઊની કાપડ
- (3) સહકારી ઉદ્યોગ = ખાંડની મિલો દુધ-ઉત્પાદક ડેરી

THANKS

FOR WATCHING